

Waldorfski dječji vrtić
Mala vila
Zametska 6, Rijeka
Tel/fax. 051 64 23 06
e-mail: d.v.malavila@gmail.com

IZVJEŠĆE O RADU

za pedagošku 2020./2021. godinu

V.d. ravnatelj vrtića
Nataša Filipović

Predsjednica Upravnog vijeća
Jelena Čulina

Rijeka, 30. rujna 2021.

Sadržaj

1. UVOD	3
2. USTROJSTVO RADA	5
2.1 Vrste programa, skupine, odgojitelji	5
2.2 STRUČNI i OSTALI DJELATNICI VRTIĆA	6
3. MATERIJALNI UVJETI.....	9
4. NJEGA i SKRB ZA TJELESNI RAST i ZDRAVLJE DJECE	12
4.1 Zdrava prehrana	12
4.2 Mikroklimatski uvjeti	13
4.3 Higijensko-zdravstveni uvjeti	13
4.4 Higijensko-epidemiološke mjere	13
5. ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD	15
5.1 Načela rada.....	16
5.2 CILJEVI i ZADAĆE	19
5.3 Razvojne zadaće	20
5.3.1 Tjelesni i psihomotorni razvoj	20
5.3.2 Socio-emocionalni razvoj i razvoj ličnosti	21
5.3.3 Spoznajni razvoj.....	22
5.3.4 Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo	23
5.4. Realizacija godišnjeg plana i aktivnosti po mjesecima	25
5.4 Ostvarenje programa predškole.....	29
6. SURADNJA S RODITELJIMA.....	32
7. SURADNJA SA VANJSKIM ČIMBENICIMA.....	35
8. REALIZACIJA GODIŠNJEG PLANA RAVNATELJICE	36
9. REALIZACIJA PLANA STRUČNIH SURADNIKA	37
10. STRUČNO USAVRŠAVANJE DJELATNICA	38
11. VREDNOVANJE i PRAĆENJE PROVEDBE PROGRAMA	40
12. UMJESTO ZAKLJUČKA	42
13. LITERATURA	43

1. UVOD

Godišnje izvješće za plan i program odgojno-obrazovnog rada za pedagošku 2020./2021. godinu izrađen je na osnovu promišljanja, evaluacija i izvješća svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa.

Waldorfski dječji vrtić *Mala vila* u Rijeci (Vrtić) smješten je u zakupljenom prostoru Grada Rijeke na adresi Zametska 6. Osnivač Vrtića je udruga građana Društvo prijatelja waldorfske pedagogije, Rijeka, a temeljem rješenja Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa izdana je suglasnost na program Klasa:601-01197-011307, Ur. broj: 532-02-01/3-98-2, te je 4. veljače 1998. godine krenuo s radom.

U Vrtiću se ostvaruje desetsatni program ranog i predškolskog odgoja i naobrazbe, njege i prehrane djece od druge godine pa do polaska u školu. U vrtiću se provodi redoviti program ranog i predškolskog odgoja i naobrazbe u dvjema mješovitim odgojno-obrazovnim skupinama (od 3.godine do polaska u školu) i jednoj skupini od 2-3 godine života sukladno Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju (Narodne novine 10/97), Državnom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i obrazovanja te na temeljima znanosti o čovjeku (antropologije tj. Menschenkunde) prema smjernicama Rudolfa Steiner.

Glavni cilj dječjeg vrtića *Mala vila* jest pružiti kvalitetnu uslugu korisnicima vrtića (roditeljima) te zadovoljiti individualne potrebe svakog djeteta. Poticanje djetetova cjelovitog razvoja temelji se na načelima odgoja waldorfske pedagogije. Jedno od temeljnih je učenje na osnovi oponašanja. Dijete se individualno razvija putem primjera ponašanja odraslih (hodati, govoriti, razmišljati bez da ih se podučava). Preuzima način postupanja sa stvarima ili odnose s drugim ljudima te oponaša unutarnje držanje odrasle osobe (Pedagoški rad u waldorfskom vrtiću, Beč 2006.).

Zadaci pri ostvarenju kvalitetne usluge odnose se na poticanje optimalnog razvoja tjelesnih, emocionalnih, kognitivnih i socijalnih resursa djeteta koje u poticajnom i toplom okruženju izrasta u cjelovitu osobnost. Slika djeteta uključuje i njegove duševno-duhovne komponente (referirati se na Odgoj djeteta sa stanovišta duhovne znanosti).

Pri tom vodimo se mišlju da je cjeloživotno učenje i usavršavanje djelatnika od krucijalne važnosti. Potrebe za stručnim obrazovanjem djelatnika našeg vrtića najvećim se dijelom

ostvaruju programima inicijalne edukacije waldorfskih odgojitelja i programima njihovog stručnog usavršavanja koji se provode na Institut za waldorfsku pedagogiju (IWP) u Zagrebu.

Radno vrijeme je i dalje usklađeno s potrebama korisnika, a to je od 6:30 do 16:30. Vrtić je otvoren do 17:00 sati te je dostupan roditeljima koji zbog radnih obveza ne mogu stići na vrijeme. U to vrijeme vrtić se prozračuje i čisti u elementarnom obliku (svaki odgojitelj uređuje svoje radno mjesto).

Od 1. srpnja uvodi se ljetna shema rada (rad u dvije, a kasnije u jednoj skupini) koja traje do 31. kolovoza. Kolektivni godišnji odmor je bio u tjednu nakon Uskrsa tj. od 06.-09. travnja te od 01.-15. kolovoza ove godine.

Planirano bogaćenje materijalnih uvjeta rada unutar skupine (nešto novog namještaja) kako bi se postigla smislenost i funkcionalnost sprovelo se koliko su financijski resursi to dozvoljavali. Pri obogaćivanju didaktičkim materijalima (osmišljavanje, šivanje) uključili smo sve nove djelatnike te i pripravnike.

Zbog pandemije i omogućavanja što nesmetanijeg i normalnijeg funkcioniranja rada Vrtića, odlučeno je da sve skupine Vrtića u sljedećoj pedagoškoj godini rade na način da djeca na dnevnoj bazi dulje borave na svježem zraku i što više u prirodnom okružju kako bi se time dala prilika jačanju imuniteta djece, učenju u prirodi i s prirodom, te dala mogućnost za dovoljno pokretanja djeci jer sjedilački način života i 'pandemijska' redukcija boravka na zraku ne ide u prilog zdravom razvoju djeteta. Stoga je zatražena suglasnost nadležnih službi na prijedlog novog programa rada Vrtića. S druge strane, ishođena su materijalna sredstva za adaptacije i uređenje vanjskog prostora Vrtića za dulji boravak u vanjskom prostoru na dnevnoj bazi u suradnji s osnivačem Vrtića i waldorfskom školom.

Nastojali smo i dalje raditi na promicanju waldorfske pedagogije i surađivali s društvenom zajednicom koliko je više moguće. Jedan od važnih segmenata odgojno-obrazovnog rada je i suradnja s roditeljima gdje smo omogućili veći broj individualnih razgovora u cilju boljeg razumijevanja potreba djece i njihovih razvojnih mogućnosti.

2. USTROJSTVO RADA

Waldorfski dječji vrtić Mala vila obavlja djelatnost predškolskog odgoja i naobrazbe, a osnivač je udruga građana Društvo prijatelja waldorfske pedagogije iz Rijeke. Sjedište vrtića je u Rijeci, u Zametskoj 6. Program odgojno-obrazovnog rada namijenjen je djeci od navršene druge godine života do polaska u osnovnu školu prema koncepciji Rudolfa Steinera.

Pedagoška godina 2020./2021. započela 1. rujna 2020., a završava 31. kolovoza 2021. godine. Vrtić svoju redovnu djelatnost organizira kroz rad jedne mješovite skupine u dobi od 2-3. godine i dviju mješovitih skupina od 3-6 (7). godina. U Vrtić je upisano 58 djece. Tijekom ljetnih mjeseci (srpnja i kolovoza) rad se organizira prema ljetnoj shemi rada. Zbog poštivanja epidemioloških mjera rad u jutarnjem dijelu dana organizirao se tako da su djeca odlazila u svoje skupine, te nije bilo spajanje skupina. U tom smislu smo organizirali i rad smjena te bi jutatnja započinjala u 7.00 sati.

Program odgojno-obrazovnog rada odvija se u četrdesetosatnom radnom tjednu, raspodijeljenom u pet radnih dana. Rad započinje u 6:30 sati, a završava u 16:30 sati.

Vrtić ne radi na državne praznike i blagdane te u periodu kolektivnog godišnjeg odmora od 06.-09 travnja, te 01.do 15. kolovoza ove godine.

2.1 Vrste programa, skupine, odgojitelji

Programi	Skupine	Trajanje	Broj djece	Broj odgojitelja
Mješovita 2-3g.	1	7-10 sati	14	2 (+1)
Mješovite od 3-6g.	2	7-10 sati	20 /24	Po 2
Program predškole	1	250 sati/g	do 15	1+1
Euritmija	unutar postojećih skupina	15-25 min/tj	do postojećeg broja unutar skupina	1+1

2.2 STRUČNI I OSTALI DJELATNICI VRTIĆA

Odgojno-obrazovna djelatnost se odvija u tri skupine, dvije mješovite od treće do polaska u školu i jedne mješovite skupine od druge do treće godine. Za ostvarivanje tog rada potreban je bio slijedeći kadar:

Mješovita 2-3g

Nataša Filipović, VŠS, odgojiteljica i waldorfska odgojiteljica, radno mjesto pomoćna waldorfska odgojiteljica i v.d. ravnateljica (pola radnog vremena),

Valentina Vukin, VŠS, stručna prvostupnica predškolskog odgoja, na radno mjesto odgojiteljica na puno radno vrijeme,

Ines Bergsoy, SSS, apsolutnica predškolskog odgoja, radno mjesto pomoćnog djelatnika za njegu, skrb i pratnju djece na puno radno vrijeme,

Petra Spasović, VSS, apsolutnica predškolskog odgoja, radno mjesto pomoćnog djelatnika za njegu, skrb i pratnju djece na pola radnog vremena.

1.mješovita skupina

Doris Griguljak, VŠS, odgojiteljica, absolvent waldorfskog obrazovanja u Zagrebu, pri Institutu za waldorfsku pedagogiju (zakazan završni rad), radno mjesto - odgojiteljica predškolske djece na puno radno vrijeme,

Larisa Žagar, VŠS, stručna prvostupnica za predškolski odgoj, absolvent waldorfskog obrazovanja u Zagrebu pri Institutu za waldorfsku pedagogiju u Zagrebu, (zakazan završni rad) na radno mjesto odgojiteljica na puno radno vrijeme.

Michelle Žiković, VŠS, stručna prvostupnica za predškolski odgoj, 3. godina waldorfskog obrazovanja pri Institutu za waldorfsku pedagogiju u Zagrebu, na radno mjesto odgojiteljica na pola radnog vremena.

2. mješovita skupina

Silvija Brdar, VŠS, stručna prvostupnica predškolskog odgoja, odgojiteljica na stručnom osposobljavanju, polaznica 3. godine waldorfskog obrazovanja u Zagrebu pri Institutu za waldorfsku pedagogiju, radno mjesto- odgojiteljica predškolske djece na puno radno vrijeme,

Kristina Juras, VŠS, stručna prvostupnica predškolskog odgoja, pripravnica, radno mjesto odgojiteljica predškolske djece na puno radno vrijeme.

Ostali

- Nataša Filipović, VŠS, pomoćna djelatnica u kuhinji (na pola radnog vremena);
- Vlatka Pavlović, SSS, kuharica, na radnom mjestu – kuharica na puno radno vrijeme;
- Snježana Marijić, NKV, pomoćna radnica, na radnom mjestu spremačice na pola radnog vremena;
- Jelena Haramija, VSS tajnica, 10 sati tjedno.
- Marinka Špodnjak, VSS prof. matematike i fizike, waldorfska učiteljica, na mjestu voditelja projekata i pomoćnika ravnatelja za tehničko administrativne poslova, 17 sati tjedno.

Vanjski suradnici:

Vanjski suradnici s kojima smo intenzivno surađivali bili su:

Ove školske godine smo angažirali psihologinju Helenu Žagar koja je zaposlena u Osnovnoj waldorfskoj školi. Pomagala nam je davati stručno mišljenje o djeci u skladu s potrebama odagajtelja i roditelja. Također je dio stručnog tima pripravnice.

Također, dugogodišnju suradnju ostvarivali smo sa Mladenom Zovkom kroz program euritmije. Provodeći razna predavanja za roditelje i djelatnike promicao je waldorfsku pedagogiju i unaprijeđivao rad u kolegiju vrtića.

Računovodstvene i knjigovodstvene poslove obavljao je knjigovodstveni servis „Pro-rif“.

Upravno vijeće:

Vrtićem je upravljalo Upravno vijeće sastavljeno od 5 članova

Sandra Kraljević Pavelić, predstavnica osnivača

Jelena Čulina, predstavnica osnivača

Tamara Kos, predstavnica osnivača

Larisa Žagar, predstavnica odgojitelja i stručnih djelatnika, predsjednica Upravnog vijeća

Iva Merlak, predstavnica roditelja

Nataša Filipović, v.d. ravnateljja vrtića, sudjeluje u radu Upravnog vijeća bez prava glasovanja.

3. MATERIJALNI UVJETI

U ovoj pedagoškoj godini smo startali sa novom ekonomskom cijenom kako vrtićkog tako i jasličkog programa. Nova ekonomska cijena 01.09.2020. iznosi 2230.00 za vrtić, a za jaslični program 3000.00 kuna.

Za ostvarivanje cjelokupne djelatnosti vrtića bila je potrebna financijska podrška iz sljedećih izvora gradova i općina koje sufinanciraju roditelje, korisnike vrtića:

- sufinanciranje Grada Rijeke,
- sufinanciranje Općine Viškovo
- sufinanciranje Općine Jelenje
- sufinanciranje Općine Kostrene
- subvencioniranje Gradskog Odjela za zdravstvo i socijalnu skrb i
- uplate roditelja.

Najveća investicija ove i prošle školske godine bila je ugradnja ventilacijskog sistema u kuhinji koja završena početkom pedagoške godine (rujan, listopad). Vrtić je u potpunosti sam uložio u tu investiciju, gledajući da osnovni odgojno-obrazovni rad ne pati, ni u jednom trenutku.

Dobar odgojno-obrazovni rad unutar skupina ovisi i o adekvatno uređenom prostoru, te smo stoga u potrazi za što većim dijelom slobodnog prostora unutar skupine koji nije pregrađen namještajem. Preokret kutića unutar odgojnih skupina daje mogućnost odgojitelju za kvalitetan odgojno-obrazovni rad što uključuje kvalitetnije promatranje tj. praćenja djece tijekom dana, ponajviše tijekom njihove slobodne stvaralačke igre.

Didaktičku opremljenost vrtića činili su sljedeći materijali i sredstva grupirani uglavnom po „centrima“/kutićima:

Kuhinja : dvije stalaže i sudoper, košarice s pletenim voćem i povrćem, košarice s košticama i sl. prirodnim materijalima, metalni lončići i poklopčići, drvene čašice, daščice za rezanje,

kuhače, valjci, tanjurići, metalni kuhinjski pribor, pregače, podmetači i ostali platneni asortiman,

Obiteljski kutić: jastučići, male bebe, velike lutke, tkanine za oblačenje i igre uloga, odjeća za presvlačenje lutaka, velika drvena kućica,

Kutić građenja: košare u kojima je grupirano granje, drveni obluci, šišarke, kamenje,

Materijali za likovno stvaralaštvo: papiri za crtanje i slikanje, papiri za kolaž tehniku, svileni papiri u boji, transparentni papiri, pčelinji vosak obični i u bojama, ploče od voska-saća, ljepila, glinamol, glina, krede u boji, voštane pastele, suhe pastele, drvene boje, podlošci za slikanje, akvarel boje prirodnog pigmenta, tempere;

Materijal za ručni rad: pribor za šivanje, košarice sa grupiranim materijalima kao što su nepredena vuna u raznim bojama, nepredena vuna u prirodnim nijansama, konci i klupka vune, podlošci za oblikovanje nepredenom vunom, tkalački stanovi za djecu, krpice za krojenje, filc, odjevna žica za modeliranje, oblici za početno šivanje,

Muzički instrumenti: Pentatonska lira, ksilofon, pentatonski metalofon, pentatonska frulica, trianql, šuškalice, štapići, razni zvončići, praporci, drvena žaba, glinena ptičica, tubofon, šuškalica za kišu,

Materijali za scenski izričaj: lutke marionete, stolne lutke za predstavu, likovi životinja, tkanine za scenu različite kvalitete(pamuk, viskoza, svila, lan, vuna), paravan za igre improvizacije

Drveni namještaj: Stolovi, stolice, klupice, pregrade, ormari;

Igračke i pribor za igru na vanjskom prostoru: vijače, konop, sprave za ravnotežu, lopte, gumene polukugle za poticanje osjetila dodira, lopte raznih veličina, hodalice-šapice, kantice, lopatice i grablje.

Vrtić je opremljen slijedećim rekvizitima potrebnim za rad te igru i aktivnosti iz senzorne integracije:

- vreće s pijeskom (poticanje pravilnog sjeda),
- šivane loptice raznih struktura materijala i težine,
- obruča sa svilenim trakana,

- šivane rukavice za brisanje stolova (poticanje lijeve i desne strane tijela).

Opremljenost skupine od 2-3 godine sastoji se od **elemenata za poticanje razvoja krupne motorike**. To su velike drvene šuplje kocke za provlačenje, penjanje, spuštanje, skakanje. Po mješovitim skupinama opremili smo materijale za razvoj krupne motorike u vidu štapova različitih dužina i dasaka različitih širina za poticanje ravnoteže, hoda po suženim površinama i hoda unatrag.

Za slobodnu i maštovitu dječju igru opremili smo i nadopunili obiteljske kutiće u svim skupinama lijepo izrađenim velikim i manjim lutkama i pripadajućom robicom za presvlačenje.

Uz brigu za dijete i zadovoljenje njegovih osnovnih potreba dječji vrtić mora biti okruženje koje će poticati njegov fizički, emocionalni i socijalni razvoj. Dugo se uvažavalo mišljenje kako je boravak djece u dječjem vrtiću samo priprema za iduće razdoblje (polazak u školu i sl.), no pedagoška praksa je pokazala da on ima daleko značajniju ulogu u stvaranju i vježbanju životnih vještina. Upravo u skladu s time, trudili smo se promišljenim poticajima, didaktičkim materijalom i uređenjem prostora omogućiti svakom djetetu zadovoljenje svojih potreba.

4. NJEGA i SKRB ZA TJELESNI RAST i ZDRAVLJE DJECE

4.1 Zdrava prehrana

Zdrava prehrana je prioritet vrtića Mala vila. Polazeći od činjenice da za zdrav razvoj djece treba što kvalitetnija prehrana, na našem jelovniku bili su sezonsko voće i povrće, cjelovite žitarice, mahunarke te mlijeko i mliječni proizvodi. Koliko god smo mogli koristili smo organsku hranu tj. voće, povrće i žitarice uzgojene po ekološkim principima koje smo kupovali od lokalnih OPG-ova. Trudili smo se izbjegavati industrijske, prerađene, rafinirane proizvode.

Redovitu kontrolu energetske i prehrambene vrijednosti obroka te mikrobiološku ispravnost i čistoću i ove godine kvartalno je provodio Nastavni Zavod za javno zdravstvo Grada Rijeke. Rezultati svih ispitivanja bili su zadovoljavajući.

Ove smo godine uspjeli nadopuniti proljetne jelovnike s namjericama zdravijeg pogleda na cjelokupni rast i razvoj

Jelovnik je usklađen prema preporukama „Izmjena i dopuna programa zdravstvene zaštite djece, higijene i pravilne prehrane djece u dječjem vrtiću“ (NN 121/07):

- Vrtić sprovodi i njeguje lakto-vegeterijansku prehranu
- Prehrana djece predškolske dobi se temelji na cjelovitim žitaricama, sezonskom voću i povrću;
- U skupini proteina (zamjena mesnog obroka)prehrana se obogaćuje proizvodima tofu, sejtan i sojinim pripravcima, kao i obilnim korištenjem mahunarki i sjemenki;
- U skupini mlijeka i mliječnih proizvoda naglasak se daje na fermentiranim mliječnim proizvodima, a preporuka je da djeca do 5.godine života piju mlijeko s mliječnom masti 3,2%;
- Izvor masnoća koje se koriste u prehrani bogate su nezasićenim masnim kiselinama i siromašni zasićenim masnim kiselinama (hladno prešana biljna ulja: maslinovo, bućino, suncokretovo), koristiti isključivo maslac kao namaz i pročišćeno maslo;
- Salata treba biti sezonska, prilagoditi je s obzirom na mogućnost nabave;
- Poželjno koristiti žitarice u juhama, domaće namaze, domaće kolače, domaće kompote, domaće pudinge, prirodne voćne sokove, domaće voćne deserte;
- Omogućiti dovoljne količine kruha kod ručka, gdje nije ponuđena tjestenina,
- U jogurt ne dodavati šećer, u čaju koristiti med kad god je to moguće kao i limun ponekad;
- Koristiti integralnu rižu;
- Obzirno koristiti sol;
- Češće koristit trstikin šećer;

- Ne koristiti gotove prerađene proizvode (namaze, konzerve i sl.);
- Voda treba biti dostupna, nuditi je prema izraženoj potrebi, osobito maloj djeci koja ne znaju još sama izraziti žeđ;
- Koristiti raznovrsne biljne čajeve preporučene za predškolsku djecu (šipak, majčina dušica, lipa, koromač, kamilica);
- Od začina koristiti blage začine korisne za probavu djece (kumin, korijander, kurkuma);
- Zbog provjerene kvalitete proizvoda i prehrambene vrijednosti koristiti domaće proizvođače.

4.2 Mikroklimatski uvjeti

O mikroklimatskim uvjetima dnevno su se brinule odgojiteljice. Svakodnevno u više navrata soba se provjetrala a pogotovo dok su djeca na vanjskom prostoru o čemu je brinula pomoćna radnica. Mikroklimatski uvjeti u sobi boravka često su se poboljšavaju prskanjem aerosola napravljen od eteričnog ulja čajevca i vode.

4.3 Higijensko-zdravstveni uvjeti

O čistoći unutarnjeg prostora vrtića brinule su se sve djelatnice vrtića. Dezinfekcija posuđa i pribora, radnih površina, podova i igračaka provodila se u skladu s preporukama Nastavnog Zavoda za javno zdravstvo Grada Rijeke.

Ugovor sa firmom za dezinfekcijske mjere obnovljen je na vrijeme.

Prostorije vrtića osvijetljene su žaruljama propisanih vrijednosti.

Otpadni materijal dnevno se deponirao u javni prostor za deponij.

4.4 Higijensko-epidemiološke mjere

Prema zakonu sanitarne služba provodili smo godišnje i polugodišnje preglede odgojiteljica i kuharice. Oboljela djeca nisu boravila u vrtiću, te su nakon bolesti roditelji redovito donosili liječničke ispričnice. To su bile najčešće infekcije gornjih dišnih puteva i probavne infekcije. Krajem pedagoške godine dogodila su se dva slučaja šarlaha (jedna odgojiteljica).

Pedagošku godinu smo započeli s preporukama stožera za civilnu zaštitu. U to spada:

- Izrada protokola za suzbijanje zaraze od COVID-2
- Mjerenje i bilježenje temperature djece i djelatnika pri dolasku i odlasku
- Dezinfekciju prostora na većem nivou (češće prozračivanje, prskanje prostora eleričnim hidrolatom, paljenje eteričnih lampica, uvođenje higijenske barijere-tepiha na ulazu u prostor vrtića, svakodnevno močenje tepiha dezinfekcijskim sredstvom IZOSAN, svakodnevno brisanje kvaka tijekom dana i nakon rada vrtića)
- Organizacija rad na način da se skupine što manje/ne miješaju (odlazak u kupaonicu, stajanje u redu u hodniku pri odlasku na vanjski prostor, spavanje)

U odgojno-obrazovni rad uveli smo duži period boravka na zraku (nakon doručka pa do ručka; od cca 9:30 do 12:00).

5. ODGOJNO-OBRAZOVNI RAD

U waldorfskom dječje vrtiću Mala vila provodi se Program prema koncepciji Rudolfa Steinera, koji je psihofizički razvoj čovjeka razradio unutar duhovne nauke antropozofije. Kroz „Opće poznavanje čovjeka“ kao kapitalnog djela dao je R. Steiner glavne sastavnice čovjekovog bića s posebnim uvidom u duhovni aspekt malo se dijete poima kao aktivni član svoga razvoja i odgoja koji minimalno „dopušta“ okolini da se upliće u zdravo odrastanje. To će se dogoditi jedino ako je okolina obazriva i aktivna u promatranju njega samoga (Odgoj ka slobodi, F. Calgren).

Odgojno-obrazovna praksa u waldorfskom vrtiću temelji se na osnovnim načelima waldorfske pedagogije. To su uzor i *oponašanje te ritam i ponavljanje (Pedagoški rad u waldorfskom vrtiću, Beč 2006)*.

Okolina djeteta, dakle sve što se u vrtiću nalazi i događa, ostavlja dojam na njega i ima uzorni karakter, jer dijete te dobi ima urođenu sposobnost oponašanja ne samo vanjskih izraza, oblika i gesti, već i unutarnjih raspoloženja i stavova. Dakle, uzor i oponašanje djeluje na svim područjima razvoja djeteta, jednako tijekom vanjskih aktivnosti, kao i s unutarnjim stavom odgojitelja. Ono što odrasli rade treba biti pregledno, mora se moći pratiti i valja ih provoditi s predanošću, uz koncentraciju i s veseljem. Podučavanja su nepotrebna ako dijete samo za iste ne pita. Odgojitelj potiče i motivira svojim stavom do rada, vlastitim pokretima, stvara preduvjete tj. prilike, no prepušta djeci da odluče što će oponašati i sama postanu aktivna. Snage oponašanja su najjače u prvih 2,5 godine djetetova života. U to vrijeme dijete uči temeljne sposobnosti čovjeka: hodanje, govor i mišljenje (*Odgoj ka slobodi, Pedagogija Rudolfa Steinera*).

Ritam je organizirano načelo u svim živim procesima (mikrokozmos i makrokozmos postoje kroz ritam). Daje snagu, djeluje harmonizirajuće i ozdravljujuće. Daje sigurnost i orijentaciju. Ponavljajuće aktivnosti omogućuju učenje bez intelektualnog pojašnjavanja. Ponavljanje je prirodna potreba djeteta.

5.1 Načela rada

Rudolf Steiner u naputcima za odgoj malog djeteta govori o iskustvima koja predstavljaju temelj za zdrav predškolski odgoj i naobrazbu. U našem radu ćemo njegovati slijedeća načela:

- Ljubav i toplina
- Razvoj osjetila
- Kreativno, umjetničko izražavanje
- Svrhovita aktivnost odraslih osoba kao model za dječje oponašanje
- Slobodna, maštovita igra
- Zaštita djetinjstva
- Zahvalnost, poštovanje i znatiželja
- Zadovoljstvo i duhovitost/humor
- Odgojitelji koji slijede put unutrašnjeg razvoja

Ljubav i toplina

"Djeca koja žive u ozračju ispunjenom ljubavlju i toplinom i u čijem se okruženju nalaze doista dobri uzori koje ona mogu oponašati žive u svom odgovarajućem elementu. " (Rudolf Steiner, "The Education of the Child")

Ljubav i toplina, više nego li ijedan programski osmišljen pristup ranom obrazovanju, stvaraju temelj razvoja. Te kvalitete izražavaju se u odnosu koji se uspostavlja između odrasle osobe tj. odgojiteljice i djeteta, u međusobnom odnosu djece, kao i u društvenim odnosima odraslih unutar predškolske obrazovne ustanove. Odgojitelj koji oblikuje i utječe na okruženje u kojem djeca odrastaju prvenstveno kvalitetom vlastita bića u odnosu prema djeci i vrtićkom osoblju, roditeljima, vrtićkoj svakodnevnicu, odnosom prema svim živim bićima te odnosom prema Zemlji... Upravo ljubav i toplina trebaju činiti društveno okruženje ranog obrazovanja u djetinjstvu. Navedene kvalitete koje obuhvaćaju ponašanje i ophođenje, kako ono vanjsko, tako i unutrašnje, prožimaju postavke predškolskog odgoja u waldorfskom vrtiću i uvelike utječu na djecu koja ih usvajaju procesom oponašanja.

Kako bismo kvalitetno zadovoljiti gore navedeno, u tijeku ove pedagoške godine odgojiteljice su intenzivno raditi na svom samoodgoju i samoobrazovanju.

Razvoj osjetila

"Osnovna zadaća odgojitelja je stvaranje odgovarajućeg prostornog okruženja za djecu. Prostorno okruženje mora se razumjeti u najširem smislu. Podrazumijeva ne samo zbivanja u materijalnom smislu, već sva događanja koja okružuju djecu, sve ono što djeca mogu primiti svojim osjetilima, što može utjecati na njihovu unutrašnju snagu. To obuhvaća svako moralno i nemoralno djelovanje, sva značajna i beznačajna ponašanja kojima djeca svjedoče." (Rudolf Steiner, "The Education of the Child")

Rano učenje duboko je povezano s djetetovom tjelesnošću i osjetilnim iskustvima. Stoga prostorno okruženje, vanjsko i unutrašnje, treba osigurati poticajne, raznolike mogućnosti za djetetovo aktivno samoobrazovanje.

Steiner je naveo da se u ranom djetinjstvu/prvom sedmoljeću, trebaju razvijati tzv. niža osjetila: Osjetilo dodira, osjetilo vitaliteta, vestibularno osjetilo i proprioceptivno. Ona su temelj za pravilan razvoj srednjih i viših osjetila. Dobra osjetilna integracija istih omogućava pravilno funkcioniranje čitavog bića.

Kreativno, umjetničko izražavanje

"Kako bi postali pravi odgajatelji, osnovno je da možemo sagledati istinski estetski element u radu, unijeti umjetničku kvalitetu u naše zadaće... Unesemo li estetski element postajemo bliže onome što dijete želi izraziti svojom vlastitom prirodom." (Rudolf Steiner, "A Modern Art of Education")

Umjetnost obrazovanja jest zapravo umjetnost življenja. Odgojitelj je umjetnik u načinu na koji se odnosi i sagledava djecu i svakodnevne životne aktivnosti. Odgojitelj "orkestrira" ritmom svakog dana, tjedna i godišnjeg doba na takav način da djeca mogu slobodno "disati" unutar zadanih dnevnih okvira. Dodatno, odgojitelj djeci nudi mogućnost za umjetničko izražavanje pjevanjem, sviranjem, pokretom i gestama (prstovne igre, ritmičke i gestovne igre, euritmija), govorom i jezikom (stihovi, pjesništvo i priče), modeliranjem, bojanjem vodenim bojama, crtanjem i lutkarskim predstavama.

Svrhovita aktivnost odraslih osoba kao model za dječje oponašanje

"Zadaća odgojitelja jest prilagoditi praktične, svakodnevne aktivnosti tako da ih djeca mogu oponašati kroz igru... Dječje aktivnosti u vrtićima moraju biti izvedene izravno iz samog života, ne smiju biti "izbačene" nakon intelektualiziranja i promišljanja kulture odraslih. U vrtiću je najvažnije dati djeci priliku da izravno oponašaju svakodnevnicu, život onakvim kakav jest." (Rudolf Steiner, "The Child's Changing Consciousness")

"Djeca ne uče putem uputa ili savjetovanja, već oponašanjem. Dobar vid razvit će se ukoliko okruženje pruža odgovarajuće uvjete – dostatno svjetla i boja, a svjedoče li djeca moralnom djelovanju u njihovu okruženju u mozgu i krvotoku bit će postavljeni fizički temelji za razvoj zdravog smisla moralnosti." (Rudolf Steiner, "The Education of the Child")

Realno, smisleno i svrhovito djelovanje prilagođeno potrebama djeteta, u skladu s djetetovom prirodnom, urođenom potrebom za aktivnošću je neizrecivo značajna obrazovna aktivnost. Stoga, prije no što se ponude "promišljene" neprirodne projektne aktivnosti odgajatelji se usmjeravaju na svoj vlastiti, smislen rad kojim se njeguje i hrani svakodnevnicu putem sezonskih radova vrtu, pripremanja jednostavnih jela, pranja rublja i čišćenja, stvaranja i zbrinjavanja materijala i tjelesne skrbi o djeci.

To stvara ozračje slobode u kojem individualnost svakog djeteta može biti aktivna. Namjera nije da djeca kopiraju vanjska zbivanja i djelovanje odraslih osoba, već da iskuse unutarnji stav spram rada: predanost, brigu, smisao svrhovitosti, moć usmjerene pažnje te kreativan duh odrasle osobe. i tada, za uzvrat, svako je dijete slobodno i može se ponašati poput umjetnika – stvaratelja svog vlastitog prostora putem kreativne, slobodne igre i aktivnog djelovanja sukladno svojim vlastitim, unutrašnjim potrebama i mogućnostima.

Slobodna maštovita igra

"Unutar dječje igre samo možemo osigurati uvjete za obrazovanje. Ono što se dobiva igrom u pravilu je izdanak samostalne aktivnosti djeteta na koji utječu brojni čimbenici koji ne mogu biti određeni strogim pravilima. Stvarna vrijednost učenja putem igre leži u činjenici da mi trebamo zanemariti naša pravila i postavke, naše obrazovne teorije i dati djeci slobodno kraljevstvo." (Rudolf Steiner, "Self-Education in the Light of Anthroposophy")

Mala djeca uče putem igre. Prilaze igri na sebi svojstven, posve individualan način, iz njihove jedinstveno oblikovane duše i duha te jedinstvenog iskustva svijeta u kojem žive.

Zadaća odgajatelja jest da stvori okruženje koje podržava zdravu igru. Okruženje podrazumijeva fizičko okruženje, namještaj, materijale za igru, kao i društveno okruženje za provedbu aktivnosti.

Zaštita sila djetinjstva

"Iako je krajnje neophodno da kasnije, tijekom života, svaka osoba bude posve svjesna, djetetu treba dopustiti da što duže pripada mirnoj, snovima nalik stvarnosti, ispunjenoj maštovitim slikama koji ostavljaju pečat u ranom djetinjstvu. Dozvolimo li da djetetov organizam izrasta i jača na taj ne-intelektualni način ono će kasnije u životu razviti intelektualnost koja nam je potrebna za život u današnjem svijetu." (Rudolf Steiner, "Modern Art of Education")

Odgovitelj se što je moguće više suzdržava od usmenih uputa, umjesto toga ponašanje odgojitelja postaje modelom koje dijete oponaša, a prepoznatljiv ritam i aktivnosti osiguravaju kontekst u kojem je potreba za verbalnim uputama značajno umanjena. Jednostavne, arhetipske slike u pričama, pjesmama i igrama donose iskustva koja ne zahtijevaju intelektualno ili kritičko promišljanje te objašnjavanje.

S tog aspekta, pomno biramo sadržaje koje ćemo nuditi djeci, lutkarske predstave i gostovanja, izlete i sl.

5.2 CILJEVI I ZADAĆE

Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje osnovni ciljevi odgojno-obrazovnog rada biti će osiguranje dobrobiti za dijete te cjelovit razvoj i razvoj dječjih kompetencija, ali opet u duhu waldorfske pedagogije.

Uvažavajući različite individualne sposobnosti svakog djeteta, djeci smo željeli pružiti optimalne uvjete za poticanje čitave osobnosti. Temeljni principi od kojih se polazilo u cjelokupnom planiranju i realiziranju rada bili su princip uzora i oponašanja te princip ritma i ponavljanja kao osnovna načela rada u waldorfskom vrtiću.

Spoznaja da dijete uči od odraslog metodom oponašanja a ne intelektualnim podučavanjem, vodio nas je u svakodnevnom radu. Svatko i sve što dolazi u interakciju sa malim djetetom postaje dio odgojnog procesa. Djetetovo biće otvoreno je svim vanjskim utjecajima te je

prema waldorfskoj pedagogiji zadatak odgojitelja da dijete štiti dok je drugi zadatak da ga odgojitelj povede u svijet ali pazeći kako.

Kao i svake godine, planiranje temeljilo se na tijeku godine, na ritmu izmjene kršćanskih svetkovina i godišnjih doba. Četiri najveće svetkovine povezana su sa četiri godišnja doba: Miholje-jesen, Božić- zima, Uskrs- proljeće i Ivanje- ljeto. Također, pri planiranju pratio se tjedni ritam, koji je u mješovitim skupinama bio sljedeći:

Dani u tjednu	Umjetničke ili radno-praktične aktivnosti koje obilježavaju dan
Ponedjeljak	- Slikanje mokro na mokro ili - pranje igračkaka
Utorak	- Euritmija - modeliranje (voskom, vunom, papirom)
Srijeda	- mijesimo (kruh ili kolače)
Četvrtak	- Lutkarska predstava/ crtanje voštanim pastelama
Petak	- Rad u vrtu

5.3 Razvojne zadaće

5.3.1 Tjelesni i psihomotorni razvoj

Na ovaj segment razvoja djelovali smo svakodnevno, kako na unutarnjem tako i na vanjskom prostoru. U unutarnjem prostoru tjelesni razvoj se poticao prirodnim oblicima kretanja koje je moguće izvoditi u sobi dnevnog boravka. Pri igri djeci se dopuštalo hodanje po stolicama, skakanje, provlačenje među njima (igra labirinta) i penjanje i sl. Tu su nam u mnogome pomogli novo opremljeni rekviziti za razvoj i poticanje krupne motorike.

Prema napucima zdravstvene pedagoginje u radu s djecom koristili smo poligone. Cilj nam je bio intenzivno poticanja senzorne integracije i tjelesnog i psihomotornog razvoja. Poligone smo načinili od oblikovanog i neoblikovanog materijala, tkanina, vrećica s pijeskom, drvenih štapova/palica, obruča, gotovih taktilnih podloga, stolica i pregrada. Uz priču koju je odgojiteljica pričala, svako dijete je prelazilo prepreke na koje je „na svom putu nailazilo“ – gaženje taktilnih podloga, sunožno preskakivanje, provlačenje, ljuljanje u tkanini, penjanje na stolicu i sunožno skakanje s iste, penjanje po drvenoj strukturi za penjanje, kotrljanje oko

svoje osi, hodanje po drvenom štapu ili špagi, dohvaćanje i bacanje loptice/vrećice s pijeskom i sl.

Finu motoriku, ponajviše motoriku šake i prstiju, djeca su vježbala svakodnevno kroz umjetničke i radno-praktične aktivnosti: modeliranje pčelinjim voskom, glinom, tijestom, papirom, vunom, crtanje pastelama, rezanje, trganje, šivanje, tkanje, pletenje prstićima, filcanje ali i sjeckanje povrća, salate, miješenje tijesta i ostalo.

Djecu smo intenzivno poticali na samostalno oblačenje, vezivanje, zakopčavanje dugmadi, pravilno korištenje škalicama te priborom za jelo.

Podržavali smo boravak djece na zraku u svim vremenskim uvjetima (osim u uvjetima jakog vjetrova, velike kiše, upozoravajućeg sunčevog zračenja). Na vanjskom prostoru djeca su slobodno se igrajući i penjući po drvenim strukturama vježbala svoju krupnu motoriku i utjecala na razvoj osjetila – posebno na vestibularno, propioceptivno i osjetilo dodira. Zajedničkom brigom oko očuvanja i održavanja lijepim naš park se svakodnevno mijenjao. Bile su tu radne akcije sa roditeljima, prikupljanje raznih trajnih sadnica, svakodnevna briga i zalijevanje sa djecom, metenje i čišćenje prostora grabljanje lišća, prekopavanje pješčanika.

Aktivnosti	Razvojne zadaće	Vrijeme izvedbe	Nosioc
Gestovne igre	Vestibularni sistem	Više puta tjedno	Odgovornik
Prstovne igre	Fina motorika	Svakodnevno	Odgovornici
Poligoni	Krupna motorika	Dva puta mjesečno	odgovornici
Boravak na vanjskom prostoru	Krupna m. Vestibularni propioceptivni	Svakodnevno	Odgovornici
Slobodna igra u prostoru dnevnog boravka	Krupna m. Vestibularni propioceptivni	Svakodnevno	odgovornici
Euritmija	Vestibularni propioceptivni	Jednom tjedno	Učitelj euritmist

5.3.2 Socio-emocionalni razvoj i razvoj ličnosti

Na početku školske godine susreli smo se s djecom koja se po prvi puta odvajaju od roditelja. To je bilo ponajviše u jasličkoj skupini. Pri tome je važan zadatak odgovornika bio stvaranje preduvjeta za osjećaj sigurnosti i povjerenja. To smo postizali postepenim produžavanjem

ostanka djeteta u grupi, nenametljivim pristupom odgojiteljice, pravilnim ritmom dana. Znatnu olakšicu za djecu ali i odgojitelja učinili smo time što su se djeca upisivala iz polazničke grupe Igraonice. Program je trajao dva mjeseca u popodnevnim satima a u programu su sudjelovali i roditelji.

Na emocionalni razvoj nastojali smo utjecati svakodnevnim stvaranjem atmosfere ljubavi i topline u kojoj će se djeca ugodno i sigurno osjećati. Nastojali smo pratiti potrebe djeteta kako individualne tako i grupne, te ih zadovoljiti. Dnevni ritam koji smo negovali razvijao je osjećaj povjerenja i sigurnosti.

Važan zadatak socio-emocionalnog razvoja bio je razvoj kontrole emocija te izražavanje istih na društveno prihvatljiv način, što je jedan od pokazatelja određene zrelosti djeteta.

AKTIVNOSTI	RAZVOJNE ZADAĆE	VRIJEME IZVEDBE	NOSIOC
Životno praktične i radne	-razvoj samopouzdanja -interakcija s drugom djecom i odraslima -razvoj verbalne i neverbalne komunikacije	Svakodnevno	-Odgojitelj -Dijete -grupa djece
Raznovrsne igre	-Interakcija s drugom djecom -Svijest o vlastitim i tuđim osjećajima -izgradnja uzajamnog odnosa -suradnja u skupini -razvoj vještine smokontrola -ponašanje prema pravilima	Svakodnevno	-Odgojitelj -dijete -grupa djece
Interpretacija umjetničkih tvorevina	-razvoj samopouzdanja		

5.3.3 Spoznajni razvoj

Spoznajni razvoj odvija se u svim životnim situacijama. Događao se u svim aktivnostima, kako onim praktičnim i radnim tako i onim umjetničkim.

Uključivao je pažljivo osmišljene aktivnosti u kojima su bila uključena mnoga osjetila. Polazište nam je bilo da dijete u predškolskoj dobi uči oponašanjem i da čitava njegova okolina djeluje na njega. Stoga djecu nismo intelektualno upućivali, davali im apstraktne informacije i "akademski" ih učili, već sve što smo radili, koristili i pripremali, nastojali smo

da i dijete može oponašati i doživjeti svojim osjetilima. Trudili smo se biti kvalitetni uzor, s mnoštvom ideja, s radošću pristupati svakom radu i to prenositi na djecu.

AKTIVNOSTI	RAZVOJNE ZADAĆE	VRIJEME IZVEDBE	NOSITELJ
Životno-praktične i radne	-pružiti poticajnu okolinu -istraživanje i manipuliranje materijalima -razvoj koncentracije, pažnje, pamćenja -poticati radoznalost -poticanje na rješavanje problema	-svakodnevno	-odgojitelj
Raznovrsne igre	isto	-svakodnevno	Odgojitelj -dijete -grupa djece
Umjetničko promatranje, slušanje, interpretacija	-razvoj koncentracije, pažnje, pamćenja -poticati radoznalost -razvoj spoznaje	svakodnevno	-odgojitelj-mentor -odgojitelj -grupa djece
Aktivnosti raznovrsnog izražavanja i stvaranja	razvoj koncentracije, pažnje, pamćenja -poticati radoznalost -razvoj spoznaje -poticanje rješavanje problema	svakodnevno	odgojitelj
Istraživačko-spoznajne aktivnosti	Sve već navedeno	ponekad	Odgojitelj dijete

5.3.4 Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo

Govor je povezan s cjelokupnim razvojem djeteta, a posebno razvojem mišljenja. Dijete govorom razvija intelektualne vještine. Važan je pri razvoju osobnosti i socijalizacije.

Govor odraslih treba biti logičan, razumljiv, jasan, gramatički pravilan a ton obraćanja topao, blag i ljubazan, te smo se pri govornoj komunikaciji izrazito trudili.

Razvoj govora i komunikacije ostvarivao se kroz:

- razumljiv i jasan govor odgojiteljice,
- prstovne igre,

- gestovne igre,
- ritmičko – gestovnim igrama (kolo)
- pjesme,
- govorne i glasovne igre (igre glasovima, fonološke, leksičke, sintaksičke)
- priče i bajke,
- lutkarske predstave.

U waldorfskom vrtiću dijete se svakodnevno susreće sa širokim opsegom materijala za kreativno izražavanje i stvaralaštvo. U tijeku slobodne igre djeci je bilo omogućeno da kreativno stvaraju. Ponuđeni materijali su uglavnom bili sljedeći: vosak za modeliranje, glina, papiri raznih kvalitete, teksture i boje, ljepilo, kamenčići, filc, kuglice od filcane vune, nepredena i predena vuna, pastele od voska. Vođene umjetničke aktivnosti pratile su tjedni ritam i djeca su u njima zaista emocionalno uživala i razvijala kreativnost i spoznaju. Periodično u obje grupe bili su ponuđeni materijali i sredstva za umjetničko ostvarivanje lutkarskih predstava. Na taj način se poticalo djecu da improvizirajući stvaraju kako isti tako i nove sadržaje.

AKTIVNOSTI	RAZVOJNE ZADAĆE	VRIJEME IZVEDBE	NOSITELJ
Raznovrsne igre	-poticanje verbalnog izražavanja	svakodnevno	Dijete
Umjetničko promatranje, slušanje	-poticanje verbalnog i drugih oblika izražavanja (likovno, glazbeno, scensko) -poticanje stvaralaštva -poticanje pravilnog govora i izgovora (artikulacija)	svakodnevno	-odgojitelj mentor -odgojitelji skupina
Akt.raznovrsnog izražavanja	-poticanje raznovrsnih oblika izražavanja -poticanje stvaralaštva	svakodnevno	Odgojitelj

5.4. Realizacija godišnjeg plana i aktivnosti po mjesecima

Rujan 2020.

Rujan je mjesec prilagodbe novoupisane djece ali i one djece koja su bila na dužem izostanku kroz ljetne mjesece. Dolaskom u vrtić djeca se ponovo navikavaju na svakodnevni ritam dječjeg vrtića.

06.09. Započeli smo sa pozivom djece i roditelja na lutkarsku predstavu “Djedova pogača”

Kako bi period prilagodbe bio što kraći, trudili smo se biti što više na vanjskom prostoru

Listopad 2020.

2.10. Proslavili smo *svečanost Miholja* s lijepo dekoriranim plodovima ljeta i ispričanom pričom kako su se nekada ljudi zahvaljivali na plodovima žetve. U tom duhu protekla je prva polovica listopada. Sv. Mihael simbolizira borbu dobra i zla, hrabrost i unutarnju snagu i zahvalnost. Mjesec je to zrele jeseni s bogatstvom plodova. U skladu s time odabirali smo pedagoške teme. Za kraj ovog perioda djeca su gledala uprizorenu predstavu “*Miholje*” koju smo izveli u njihovim odgojni-obrazovnim sobama.

Boraveći u našem parku sadili smo i brinuli se o našim sadnicama i prostoru.

Studeni 2020.

19.11. smo proslavili *svetkovinu Sv. Martina* zajedno sa roditeljima. Organizirali smo večernje okupljanje u našem parku, gdje smo uz zapaljene lampione pjevali prigodne pjesme i prstovne igre. Podijelili smo kruščiće koje su djeca i odgojiteljice mjesili u skupinama. Trudile smo se prenijeti na djecu ali i na roditelje bitne odlike ove svečanosti a to su zajedništvo, dobrota, briga, požrtvovnost, dijeljenje.

Predstavu za djecu pripremali smo u dvorani mjesnog odbora “sv. Nikola” kako bismo uspješno sprovodili epidemiološke preporuke ne-preklapanja skupina u radu. Ovom prilikom pripremili smo njemačku narodnu priču “*Djevojčica sa svjetiljkom*”.

21.11. Započinjemo s radionicama za roditelje povodom Božićnog sajma. Osim što roditelji učestvuju u izradi prigodnih predmeta i igračaka, to je mjesto i vrijeme kada se s njma produbljuje kvalitetan odnos ugodnim druženjem i razgovorom o životu njihove djece u vrtiću. Prema afinitetu odgojiteljice su same birale temu radionice.

- filcanje (jesenski motivi)
- prigodni šivani ukrasi
- pred ulazak u Advent izrađivali i ukrašavali adventske vjenčice
- filcanje sapuna

Prosinac 2020.

1.12. organizirali smo izlet na Platak.

4.12. Adventska svečanost, prva Adventska nedjelja koja predstavlja iščekivanje (Božića). Ugodnom atmosferom uz pjevanje i sviranje na liri i metalofonu te svjetlom svjećica koje su djeca dobivala stvarala se posebnost ove svečanosti. Ove se godine organizirala bez roditelja, u jutarnjem dijelu dana.

06.12. Posjet Sv. Nikole - ovaj dragi svetac posjetio nas je i ove godine, darujući djecu narančom, medenjacom i zlatnim orahom. Iz svoje zlatne knjige djeci je čitao o njihovim vrlinama i uzornom ponašanju, ukazujući također i na ponašanje koje bi dijete trebalo promijeniti. Kao uvertiru za taj dan izveli smo *lutkarsku predstavu o sv. Nikoli*.

Tijekom mjeseca prosinca imali smo organizirano nekoliko radionica ususret Božićnom sajmu. Iako smo sve isplanirali, završnica sajma se nije organizirala radi epidemioloških preporuka. Ipak ostvario se samo prodajno-izložbeni sajam te omogućio provedbu planiranog. Sva donacijska sredstva bila su namijenjena kolegama iz Afričke waldorfske škole u

Radionice s temom:

- sijanje pšenice

- Kućica od gline- sviječnjak
- zvjezdice od transparentnog papira

Lutkarska predstava u prosincu bila je "Dijete je rođeno".

Siječanj 2021.

U prvoj polovici siječnja nastavili smo s ugođajem Božića te svetkovinom sv. Tri kralja. Druga polovica mjeseca bila u znaku zime i snijega.

Veljača 2021.

3.02. izlet na snijeg- Platak.

U prvoj polovici veljače tema je i dalje bila zima. Djeci smo ponudili priču

9.02. obilježili smo maškare

16.02. radna akcije sa pojedinim roditeljima koji su pomogli u izgradnji temelja za nadstrešnice

Ožujak 2021.

U ovom period planirali smo ***započeti s proljetnim radionicama***. Nešto smo uspješno i sa radošću obavila, ali većinu aktivnosti su nam prekinule pogoršane prilike epidemiološkog razvoja. To se odnosilo i u konačnici za plan uskršnjeg sajma kojeg smo maksimalno pomicali u nadi i želji za ostvarenjem (17. Ožujka)

- Suho i mokro filcanje Probudili su se!
- Šivanje prstovnih lutaka A gle tko je to?
- Šivanje, ljepljenje Zeko skrivuljak!

Nismo ostvarili:

- Filcani sapuni
- Šivanje zečića.

U ovom mjesecu smo ostvarili *lutkarsku predstavu "Kamena juha"*.

Travanj 2021.

Uskršnja svečanost tj potraga za jajma odigrala se 6.04.

Svibanj 2021.

U svibnju smo nastavili s temom proljeća i sjetve u vrtu. Boravili smo više na vanjskom prostoru. *Svečanost Duhova obilježila se predstavom Nahod ptica* i podjelom ptićica.

Organizirali smo proslavu 24. i 25. U dvije odgojno-obrazovne skupine.

Lipanj 2021.

Ovaj mjesec obilježio je opraštanje od djece predškolaca. Kroz cijeli predhodni mjesec pripremali su se pokloni, a "školarci" su intenzivno dovršavali svoje završne radove – tkanje.

10.06. Proslava se održala u posebnim uvjetima (strogosti stožera civilne zaštite), u našem parku. Bili su pozvani samo roditelji *predškolaraca*. To je posebna svečanost kad nam odlaze najstarija djeca, te je vrlo emotivna. Bilo je tu lijepih stihova ohrabrenja i njihovih vrлина, puno poklona.

Organiziralo se je nekoliko radnih akcija u parku škole i vrtića.

Srpanj i kolovoz 2021.

U srpnju i kolovozu prešli smo na ljetnu shemu rada. Odgojno-obrazovni rad odvijao se u dvije skupine. Za to vrijeme dio kolegija je boravio na ljetnoj edukaciji na Ižu.

Sukladno Godišnjem planu i programu rada vrtića te „Pravilniku o obrascima i sadržaju pedagoške dokumentacije i evidencije o djeci u dječjem vrtiću, odgojiteljice su dnevno planirale aktivnosti, sadržaje, materijale i sredstva ponuđena djeci te su bilježila zapažanja o njihovim aktivnostima, reakcijama, ponašanju.

Osim dnevnih planova i zapažanja, pedagošku dokumentaciju sačinjavali su tjedni i tromjesečni planovi i valorizacije rada, plan suradnje s roditeljima i plan stručnog usavršavanja, kao i izvješća o realizaciji istih a sve u skladu s propisanom pedagoškom dokumentacijom. Svaka skupina imala je registrator s podacima o djeci u skupini (kopija

prijave djeteta, Upisni list o podacima razvoja djeteta, Izjava o dovođenju/odvođenju djeteta, Izjava o prihvaćanju/ne prihvaćanju fotografiranja djeteta, liječničko uvjerenje i drugi nalazi i mišljenja za pojedino dijete ukoliko postoje). Odgojiteljice su vodile i imenik skupine.

5.4 Ostvarenje programa predškole

Program predškole namijenjen je djeci, školskim obveznicima, u pedagoškoj godini 2020./2021. Pohađalo ga je 18 djece iz vrtića i dvoje koje nije pohađalo vrtić.

Program predškole vodile su odgojiteljica Larisa Žagar i učiteljica razredne nastave u Osnovnoj waldorfskoj školi u Rijeci, Emina Maršanić.

Program se realizirao tri puta tjedno u trajanju od sat vremena (ukupno 250 sati). U tom vremenu provoden je grupni rad dok je individualni rad s djecom provoden svakodnevno kroz različite oblike rada i aktivnosti (pomoć u pripremanju stola za obroke, održavanje urednosti u prostoriji za boravak, ručni rad, crtanje i razgovor). U tijeku pedagoške godine organiziran je jedan roditeljski sastanak te više predavanja za roditelje o zrelosti za školu u skladu s epidemiološkim mjerama. S obzirom na epidemiološke mjere, ove školske godine nije bilo je moguće sudjelovanje roditelja na Danima otvorenih vrata u Osnovnoj waldorfskoj školi u Rijeci. Pitanja vezana uz daljnji nastavak školovanja u waldorfskoj školi roditelji su mogli postaviti kroz individualne sastanke i predavanja.

U tijeku realizacije programa predškole vršilo se i testiranje spremnosti za školu, lateralnosti i osjetilnog pristupa.

Pri sastavljanju programa rukovalo se suvremenim spoznajama i istraživanjima iz neuroznanosti te holističko orijentiranih psiholoških i pedagoških metoda/koncepcija.

Sadržaj programa realizirao se u skladu s razvojnim ciljevima za djecu predškole kroz:

1. Tjelesni i psihomotorni razvoj:

-vježbe za krupnu motoriku (podvlačenje/preskakanje konopa i vijalice, vježbe za tjelesnu

geografiju, vježbe sa sjemenka-vrećicama, balansiranja, vježbe iz programa Brain-gym za koordinaciju lijevo/desno)

-vježbe za finu motoriku (vježbe šivanja, tkanja, pletenje prstićima, modeliranja, prstovne i gestovne igre, crtanje oblika).

2. Socio-emocionalni razvoj ličnosti:

- razvoj pripadnosti grupi (zadana i slobodna igra)
- stjecanje osjećaja za sebe u grupi te poštivanje individualnosti drugih (imenovanje, nabranje, prepoznavanje, korištenje lijepih riječi, zajednički rad na uređenju vrta i međuprostora vrtića, zadana i slobodna igra).

3. Spoznajni razvoj:

- razvijanje sposobnost opažanja vanjskog svijeta svim osjetilima
- razvijanje sposobnost vremenske i prostorne orijentacije
- poticanje sposobnosti uočavanja veza i odnosa između predmeta i pojava
- razvoj sposobnosti klasifikacije na osnovi bitnog
- razvoj sposobnosti razumijevanja društvenih zbivanja i odnosa među ljudima; poticanje znatiželje - poticanje potrebe za raznim oblicima istraživanja
- poticanje opće informiranosti djeteta
- razvoj sposobnosti rješavanja problema.

4. Govor, komunikacija, izražavanje i stvaralaštvo:

- predvježbe za pisanje (početne vježbe crtanja oblika iz programa waldorfske škole)
- ritmičke i gestovne igre te prstovne igre uz recitiranje, pjevanje i pokret
- crtanje, slikanje i modeliranje materijalima i priborom od prirodnih materijala.

Individualni rad s djecom realizirao se kroz:

- testiranje zrelosti za školu prema testu za prijem u waldorfsku školu
- testiranje lateralnosti (dominacije) djeteta i u skladu s time
- procjena osjetilnog profila djeteta i primjerenog stila učenja.

Posebности programa:

- svestrani razvoj djeteta,

- individualni pristup djetetu na temelju uvažavanja tjelesnog i duševno-duhovnog razvojnog trenutka djeteta (temelji se na holističkoj antropologiji, temelju pedagogije waldorfskih škola)
- rad na senzornoj integraciji, poticaju razvoju funkcija mozga
- ugodna atmosfera učenja s nizom zanimljivih vježbi za razvijanje pozitivnog stava u susret školi,
- određivanje specifične osjetilne percepcije i lateralne dominacije svakog pojedinog djeteta
- preporuka roditeljima optimalnog stila učenja djeteta s obzirom na osjetilnu percepciju i lateralnu dominaciju.

6. SURADNJA S RODITELJIMA

Epidemiološke mjere koje smo morali sprovesti ove pedagoške godine posebno su se odnosile na nemogućnost provedbe standardnog načina rada vrtića (ne samo našega već općenito) kroz razne segmente odgojno-obrazovnog rada. Jedan od njih je i suradnja sa roditeljima. Biti onemogućen sprovesti vlastitu aktivnost kao dio odgojno-obrazovnog rada u najmanju ruku je neprihvatljivo.

Ipak borili smo se protiv izoliranosti i nedostatka socijalnih kontakata te organizirali veliki broj pojedinačnih susreta, individualnih informacijskih sastanaka sa glavnim ciljem da naši roditelji budu pravovaljano i dobronamjerno prihvaćeni u našem vrtiću, informirani o razvoju njihove djece i tijeka društvenog zbivanja unutar vrtića.

Nemogućnost (da ne kažem zabrana) ulaska roditelja u vrtić je za svaku osudu. Djeci je u raznim situacijama bilo neprihvatljivo živjeti na takav način. Kolika je samo bila potrebna snaga svih nas, sudionika u odgojno-obrazovnom životu vrtića da se te krize ne zadrže cijelu godinu, te da ih se prihvate kao nešto što će brzo proći. Nadajmo se da od svega toga djeca neće imati posljedica na svoj psihofizički život i na odnos sa svojom okolinom.

Suradnju sa roditeljima smo ostvarili kroz slijedeće oblike:

- svakodnevna komunikacija pri dolasku i odlasku u vrtić pri čemu se izmjenjuju najpotrebnije informacije o djetetu
- individualni razgovori „četvrtkom”
- komunikacija putem panoa i mrežnih stranica
- roditeljski sastanci (individualni i manje skupine)
- radionice povodom Božićnog i Uskršnjeg sajma
- stručna predavanja o pedagoškim temama u suradnji s Osnovnom waldorfskom školom u Rijeci i ostalim gostujućim predavačima (zoom- platforma).

Održani roditeljski sastanci, predavanja, susreti, radionice

Liatopad-studeni

Roditeljski sastanak za polaznike programa predškole

17.11. Svečanost sv.Martina

Radionice povodom Božićnog sajma:

- Filcanje jesenskih motiva
- sijanje pšenice
- Izrada kućice od gline

Radionice povodom uskršnjeg sajma

- Filcanje proljetnih motiva
- Šivanje prstovnih lutkica

Travanj

9.-11.04 Regionalno usavršavanje koje je također bilo ponuđeno roditeljima

Svibanj

7 i 8 svibanj: Odgoj djece prema novim izazovima- što nam poručuju zahtjevna djeca?

Predavač Slavica Bašić

Radionica crtanja formi: Markus Kutzli

Radionica pokret i igre Matija Malinović

On-line program

U ova izazovna vremena došlo se do ostvarenja ideje programa koje smo uspjeli dati javnosti (našim roditeljima i ostalima) putem zoom aplikacije. Iako je korištenje medija diglo prašinu u waldorfskim krugovima u smislu praćenja programa putem ekrana, ipak se s tim krenulo te imamo sada više iskustva.

Javnosti i roditeljima se ponudio bogat svakodnevni program

ponedjeljkom	utorkom	srijedom	četvrtkom	petkom
SNAGA RIJEČI PONIRANJE U SEBE	PRIČANJE BAJKI	LUTKARSKA PREDSTAVA	CRTANJE FORMI	SNAGA RIJEČI

Individualne konzultacije planiraju se četvrtkom u terminu odgojiteljskih vijeća (kolegija). Periodično se obavljaju razgovori o napredovanju ili poteškoćama djeteta kada su za roditelje ponuđeni termini. Također su poneki roditelji sami zatražili razgovor sa svojim odgojiteljicama.

7. SURADNJA SA VANJSKIM ČIMBENICIMA

Dječji vrtić kao ustanova koja obavlja djelatnost predškolskog odgoja surađuje s:

- Županijskim uredom za prosvjetu, kulturu i šport PGŽ
- Odjelom gradske uprave za odgoj i školstvo
- Waldorfskim dječjim vrtićima u Hrvatskoj i inozemstvu
- Osnovnom waldorfskom školom iz Rijeke
- Društvom Prijatelja waldorfske pedagogije iz Rijeke
- Institutom za waldorfsku pedagogiju iz Zagrebu
- Učiteljskim fakultetom Rijeke
- Sveučilištem Juraj Dobrila iz Pula, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
- Mjesnim odborom „Sv. Nikola“

8. REALIZACIJA GODIŠNJEG PLANA RAVNATELJICE

Prema godišnjem planu realizirano je sljedeće:

- stručno pedagoško usavršavanje;
- organizacija rada Odgojiteljskog vijeća;
- sudjelovanje u pripremi sjednica Upravnog vijeća;
- sudjelovanje u sjednicama osnivača Društva prijatelja waldorfske pedagogije;
- pripremi roditeljskih sastanaka i radionica za roditelje zajedno sa ostalim odgojiteljicama
- vođenje i praćenje kvalitete vođenja pedagoške dokumentacije
- razvijanju samostalnosti odgojitelja i stručnih djelatnika u pedagoškom radu te organizaciji cjelokupnog života vrtića
- kontinuirani rad s javnošću (pisanje brošura o temama odgoja, izrada tekstova za pano, mrežne stranice i sl.)
- donošenje važnih dokumenata vrtića.

9. REALIZACIJA PLANA STRUČNIH SURADNIKA

Plan rada stručnih suradnika se ove šk/g nije uspio ostvariti u potpunosti. Tome je doprinjelo epidemiološki nepovoljno razdoblje u Republici Hrvatskoj i Europi. Osim što se nismo smjeli okupljati u prosječnom broju sudionika, nismo smjeli niti ugošćavati stručne suradnike iz ostalih županija i gradova. Također nije bila uspostavljena niti suradnja s fakultetima odgojnih znanosti, te je studentima bilo zabranjeno obavljanje prakse.

Krajem drugog polugodišta počeli smo s nekim oblicima suradnje u vrlo užem krugu (do 10-ak prisutnih), a istovremeno prateći tehnološki napredak zoom platforme, upustili se u tu avanturu. Iz toga se odvijalo:

1. Christof Wiechert , Promatranje djeteta 9.04.2021.
2. Suradnja sa Učiteljskim fakultetom u Rijeci i Predškolskom ustanovom Matulji, pedagoginja Kolinda Vučinić, predstavila je alternativnu pedagogiju, ppt Značajke waldorfske pedagogije: prezentaciju pripremila Nataša Filipović 14.04.2021.
3. Suradnja sa Sveučilištem u Puli Juraj Dobrila, prof.Andrea Debeljuh, profesor alternativnih pedagogija, ppt Značajke waldorfske pedagogije, prezentaciju pripremila i prezentirala Nataša Filipović, waldorfska odgojiteljica 30.05. 2021.
4. Prof. dr.sc.Slavica Bašić: Odgoj djece prema novim izazovima- što nam poručuju zahtjevna djeca, 7.05.2021.

10. STRUČNO USAVRŠAVANJE DJELATNICA

Ove godine se stručno usavršavanje djelatnica odvijalo putem:

- odgojiteljskog vijeća; koji se je odvijalo četvorkom
- seminarima koje su vodili naši stručni suradnici
- sudjelovanju na predavanjima, seminarima i radionicama organiziranim od strane Društva prijatelja waldorfske pedagogije
- studij za waldorfske odgojiteljice pri Institutu za waldorfsku pedagogiju u Zagrebu koji pohađa odgojiteljica Brdari i Žiković.

Program stručnog usavršavanja pri Institutu za waldorfsku pedagogiju

	Datum	Predavač	Predavanje
1.	11.-13.IX. 2020.	Anders Hoier	Study of man 4. i 5. lecture David: 4 sessions of ped. Excercises Radionice: glazba
2.	2.- 4. X. 2020.	Anka Cerovečki	Radionice: glazba, crtanje, euritmija Rad u jaslicama
3.	23. - 25. X 2020.	Sunčica Svjetlana	Praktični vikend – nadoknada sa 2.g.
4.	13. - 15.XI.2020.	Jill Taplin	Promatranje djeteta -nadoknada sa 2.g.
5.	18.-20.XII. 2020.	Odg.: Birgit Krohmer	Njega osjetila u vrtiću
6.	8. - 10. I. 2021.	Sunčica,Svjetlana	Dječji crtež
7.	29.- 31.1. 2021.	Chistof Wiechert W.Sassmannshausen	Antropološki aspekti odgoja i obrazovanja Autoritet i malo dijete
8.	12.-14.II.2021.	W. Sassmanshausen	Biografija
9.	26.-28.II.2021.	Sunčica Svjetlana	Praktični vikend
10.	5.-7.III. 2021.	Jill Taplin	Predškolsko dijete, zrelost za školu,
11.	26.-28. III. 2021.	Godi Keller	Razgovori s roditeljima
12.	9.-11.IV.2021.	Praktični vikend za sve	

13.	23.-25. IV. 2020.	Sunčica Svjetlana	Praktični vikend
14.	14.-16.V.2021.	Jill Taplin	Značenje vrta i igre na otvorenom; elementarna bića
15.	28.V.-30.V.2021.	Sunčica, Svjetlana	Praktični vikend
16.	11.-13. VI.2020.	Slavica Bašić	Posebna djeca (bilo bi dobro i za učitelje)
	30. 6. - 5. 7. 2020.	INTENZIV	Predstava na lžu, glina i Botmer/igre, ples i glazba

Program stručnog usvršavanja putem seminara u organizaciji Saveza waldorfskih institucija i inicijativa RH

Datum	Predavač	Predavanje
9. - 11.IV.2021.	Christof Wiechert	Promatranje djeteta
7.-8. V 2021.	Prof.dr.sc. Slavica Bašić	Odgoj djece prema novim izazovima- što nam poručuju zahtjevna djeca

11. VREDNOVANJE I PRAĆENJE PROVEDBE PROGRAMA

Učinkoviti pristup unapređivanju individualnog i timskog rada djelatnika vrtića je da se taj rad sagleda u kontekstu cijelog programa. Djelatnik će imati pojačanu motivaciju za što bolji rad bude li shvatio važnost svog doprinosa cjelokupnom programu. Zbog toga svi djelatnici trebaju ocjenjivati program, jer se na tom ocjenjivanju gradi kvaliteta (Kurikulum za jaslice, 185. str.).

Ocjenjivanje programa se odnosi na:

- pružanje usluge korisnicima
- rukovođenje
- uključivanje obitelji
- uključivanje društvene zajednice
- okruženje u kojem se uči
- usavršavanje djelatnika
- zapošljavanje djelatnika
- zdravstvene i sigurnosne mjere.

Specifičnim pitanjima koji se odnose na prirodu usluga koje provodi Program dobiti će se jasniji uvid u isti. To dovodi da razumijevanja stvarne situacije i načina na koji se ona može poboljšati.

U tu svrhu jasno pomažu već zakonom o predškolskom odgoju i naobrazbi zadaci odgojitelja u svrhu praćema i valoriziranja:

1. Dnevno ćemo pratiti
2. Tromjesečno kroz tromjesečnu valorizaciju; temeljna analiza adaptacijskog perioda, polaznost djece i razlozi izostanka, temeljna analiza razvojnog statusa djece i praćenje realizaciju razvojnog statusa. Pratiti će se ponuda materijala, aktivnosti i sadržaja ponuđenih djeci te njihove interese posebno one spontane. Osvrnuti ćemo se na organizacijske uvjete rada, oblike suradnje s roditeljima i vanjskim činbenicima.

3. Godišnje izvješće o radu ustanove na kraju pedagoške godine dostaviti ćemo nadležnim institucijama; Ministarstvu znanosti obrazovanja i športa, Agenciji za odgoj i obrazovanje i Gradskom uredu za prosvjetu, kulturu i šport. Godišnje izvješće obuhvatiti će cjelokupnu analizu rada vrtića što uključuje osvrt na ustrojstvo rada, provedbu materijalnih i organizacijskih uvjeta, provedbu njege i skrbi za zdravlje i tjelesni razvoj djece, provedbu odgojno-obrazovnog rada s djecom, polaznost i ostvarenost stručnog usavršavanja radnika vrtića, provedbu suradnje s roditeljima i vanjskim činbenicima. Kao dio godišnjeg izvješća biti će i izvješće ravnatelja i stručnih suradnika (Pedagoška dokumentacija).

Nakon provedbe analize odrediti ćemo smjernice našeg djelovanja za podizanje kvalitete rada u sljedećoj pedagoškoj godini.

12. UMJESTO ZAKLJUČKA

Pedagoška godina 2020./2021. je bila jedna zahtjevna godina i u organizacijskom i u pedagoškom smislu jer je trebalo na novi način organizirati život zbog epidemioloških mjera. S druge strane, vidjeli smo da život ide dalje i u teškim uvjetima, a ima i nekih prednosti: primjerice veća ponuda dostupnijeg stručnog usavršavanja (online), a dogodili su se pozitivni pomaci u organizaciji: točnije zbližavanju djelatnika s novim momentumom entuzijazma i zajedništva.

13. LITERATURA

1. HACCP studija waldorfskog dječjeg vrtića Mala vila, Rijeka, 2011.
2. Tankersley D., Brajković S., Handžar S., Koraci prema kvalitetnoj praksi, priručnik za profesionalni razvoj odgajatelja, Pučko otvoreno učilište Korak po korak, Tiskara Zelina d.o.o., Zagreb, 2012.
3. Szanton S.E., Kurikulum za jaslice, Razvojno-primjereni program za djecu od 0 do 3 godine, Biblioteka Korak po korak, Grafa, Zagreb, 2000.
4. Calgren F., Odgoj ka slobodi, Pedagogija Rudolfa Steine
5. Steiner R., Odgoj djeteta sa stanovišta duhovne znanosti, Društvo prijatelja waldorfske pedagogije, Zagreb, 1990.
6. Steiner, R., The Education of the Child and Early Lectures on Education, Foundations of waldorf education, SteinerBooks, 1996.
7. Steiner, R., A Modern Art of Education, Foundations of waldorf education, SteinerBooks, 2001.
8. Steiner, R., The Child's Changing Consciousness, Foundation of waldorf education, SteinerBooks, 1996.
9. Steiner, R., Self-Education in the Light of Spiritual Science, Mwrcury Press 1995.
10. Waldorfkindergarten Wien, Pedagoški rad u waldorfskom vrtiću, Beč 2006.

Internetske stranice:

1. <https://www.azoo.hr> .stories
Nacionalni okvirni kurikulum- Agencija za odgoj i obrazovanje
2. <https://www.hrstud.unizg.hr>
Državno pedagoški standardi, Republika Hrvatska, MZOŠ, zagreb, 2008.
3. <https://narodnenovine.nn.hr>
Pravilnik o obrascima i sadržaju pedagoške dokumentacije, MZOŠ, 2001.
4. <https://www.zakon.hr>

Zakon o predškolskom odgoju NN10/97, 107/07, 94/13, 98/19

5. <https://www.azoo.hr> Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole